

УДК 336.77:658.58(477)

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ПОДАТКОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

О. Замасло, У. Гупало

*Львівський національний університет імені Івана Франка
79008, м. Львів, проспект Свободи, 18
E-mail: Olga_zamaslo@ukr.net; Hoopalo_U@ukr.net*

У статті розглянуто проблеми фінансування та оподаткування підприємств малого бізнесу в Україні. Авторами запропоновано рекомендації з приводу фінансового забезпечення та податкового стимулювання їх інноваційного розвитку.

Ключові слова: мале підприємство, оподаткування, фінансове забезпечення, кредитування, інноваційний розвиток, податкове стимулювання.

Вступ. Ринкова система господарювання пов'язана із зростанням підприємницької активності в усіх сферах національної економіки. Особлива роль належить малому підприємству, яке є одним із вагомих чинників конкурентного середовища, а в період світової фінансової кризи підприємства малого бізнесу вирішують проблеми безробіття, поповнюють державні бюджети, мобільно реагують на зміни в економіці, а також знижують соціальну напругу.

Підвищення конкурентоспроможності малого підприємства в Україні і забезпеченні його сталого розвитку неможливе за відсутності постійного вдосконалення виробничих процесів та впровадженні прогресивних технологій. З одного боку, високий ступінь зношеності основних виробничих фондів, а з іншого, прагнення до збільшення обсягу продажу, підвищення якості продукції тощо – усе це потребує, у тому числі, й активізації інвестиційної діяльності малих підприємств, пошуку реальних джерел фінансових ресурсів як для поточної виробничо-господарської діяльності, так і для перспективного розвитку. Таким чином, актуальним постає питання підтримки, фінансового забезпечення та пошуку ефективних джерел фінансування сектору малого бізнесу як в Україні в цілому, так і у її регіонах.

Проблеми розвитку малого бізнесу протягом останніх років є об'єктом ретельної уваги багатьох дослідників, як в Україні, так і за кордоном. Дослідженню підлягали різні аспекти діяльності малих підприємств. Вагомий внесок у розвиток малого підприємства в Україні, аналізу механізмів його кредитно-фінансової підтримки зробили З.С.Варналій, Л.І.Воротіна, Н.В.Гончарова, С.Г.Дрига, Н.П.Дребот, М.І.Крупка, А.Я.Кузнєцова, Ю.О.Ольвінська, Я.В.Онищук, Т.М.Плахтій та інші. Однак, не всі аспекти цієї багатогранної та складної проблеми з'ясовано та обґрунтовано, багато положень є дискусійними.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження проблем фінансування та оподаткування малих підприємств в Україні, аналіз та розробка рекомендацій з приводу фінансового забезпечення та податкового стимулювання їх інноваційного розвитку.

Результати. Негативний вплив світової фінансової кризи на економіку України закономірним чином позначився й на розвитку вітчизняного підприємництва. І в першу чергу мова йде про малий та середній бізнес, який не має достатніх резервних ресурсів та страхових інструментів для самостійного подолання кризового тиску, який з кожним днем лише посилюється. Однією з найвагоміших перепон на шляху діяльності малих підприємств в умовах кризи є відсутність достатньої кількості фінансових ресурсів.

Потреба у фінансових ресурсах – об’єктивне явище в умовах розвитку економіки, адже зростає потреба у поповненні обігових коштів підприємств, оновлення та модернізації основних фондів, використанні новітніх технологій та матеріалів, пошуку нових ринків збуту. Мале підприємство, яке певним чином стабілізувалося у своєму розвитку, має утвердитися на своїх позиціях, а знання шляхів залучення і можливостей використання інвестицій допоможе підвищити ефективність управління підприємствами та їхніми ресурсами.

В Україні можна виділити два сегменти вітчизняного малого підприємництва – «класичний» та інноваційний, які мають спільні і відмінні риси, які визначені особливостями їх функціонування та роллю в господарській системі (рис. 1).

Рис. 1. Риси «класичного» та інноваційного малого підприємництва

Сьогодні сектор малого підприємництва в Україні потерпає від адміністративних та інших перешкод, а саме:

великої кількості адміністративних бар’єрів (реєстрації, ліцензування, сертифікації, системи контролю і дозвільної практики, ручне регулювання орендних відносин тощо);

- відсутності чітко сформульованої законодавчої бази державної політики у сфері підтримки малого підприємництва;
- відсутності реальних та дієвих механізмів фінансово-кредитної підтримки;
- обтяжливості системи звітності і надмірного податкового тиску. Насамперед це високі нарахування на фонд оплати праці, що спонукає окремих суб'єктів підприємницької діяльності суттєво зменшувати обсяги офіційної звітності та вести подвійну бухгалтерію, збільшувати «тіньові» готівкові розрахунки;
- надмірного втручання органів державної влади в діяльність суб'єктів господарювання;
- невпевненості підприємців у стабільності умов ведення бізнесу.

Українські підприємства розвиваються здебільшого за рахунок самофінансування, що вилучає значні фінансові ресурси з обороту. Здійснення діяльності за власні кошти виключає проблему з одержанням кредиту, що у свою чергу є перевагою в умовах фінансової кризи. Важливими джерелами поповнення фінансових ресурсів малих підприємств за рахунок власних коштів є використання прибутку, ефективний податковий менеджмент, управління кредиторською та дебіторською заборгованістю і амортизаційні відрахування.

Система фінансування інноваційної ж діяльності вітчизняних малих підприємств визначається двома факторами: характером інновацій та джерелами їх фінансування.

На сучасному етапі розвитку економіки в Україні основними джерелами фінансування інноваційного підприємництва є: власні кошти, бюджетні кошти, кредити банків, кошти спеціальних позабюджетних фондів, іноземні джерела фінансування, промислово-фінансовий капітал, венчурний капітал.

У таблиці 1 представлено структуру фінансового забезпечення інноваційної діяльності в Україні в розрізі джерел фінансування. З наведених даних бачимо, що протягом 2002-2008 років основою фінансування інноваційного розвитку економіки були власні кошти підприємств, проте активізувалась і участь іноземних інвесторів, що свідчить про зростання їхньої зацікавленості інноваційною продукцією українського походження.

Таблиця 1

Структура фінансового забезпечення інноваційної діяльності в Україні [10]

Рік	Загальні витрати	У тому числі за рахунок коштів			
		власних, млн.грн.	державного бюджету, млн.грн.	іноземних інвесторів, млн.грн.	інші джерела, млн.грн.
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10850,9	7999,6	144,8	321,8	2384,7
2008	11780,3	8455,2	153,2	432,6	2739,3

Розглядаючи розвиток кредитування малого бізнесу можна виділити два шляхи розвитку – програми кредитування за рахунок власних ресурсів фінансово-кредитних установ та програми за рахунок ресурсів міжнародних фінансових організацій: ЄБРР, Світового банку, Німецько-українського фонду, фонду Євразія та інших.

Залучення банківського кредиту є класичною технологією залучення необхідної кількості фінансових ресурсів для малого бізнесу. Банківські кредити дають змогу фінансувати витрати суб'єктів господарювання, пов'язані з придбанням основних засобів, поточних активів, покриттям таких потреб суб'єкта господарювання, як збільшення виробничих запасів, зумовлене збільшенням або виникненням дебіторської заборгованості та інше. Кредити банківської установи дають змогу поєднувати всі джерела оборотних активів й активно впливають на раціональне формування запасів сировини, готової продукції та інших видів матеріальних цінностей. На практиці банківські установи дуже обережно ставляться до видачі кредитів суб'єктам малого бізнесу [2, с.81-82].

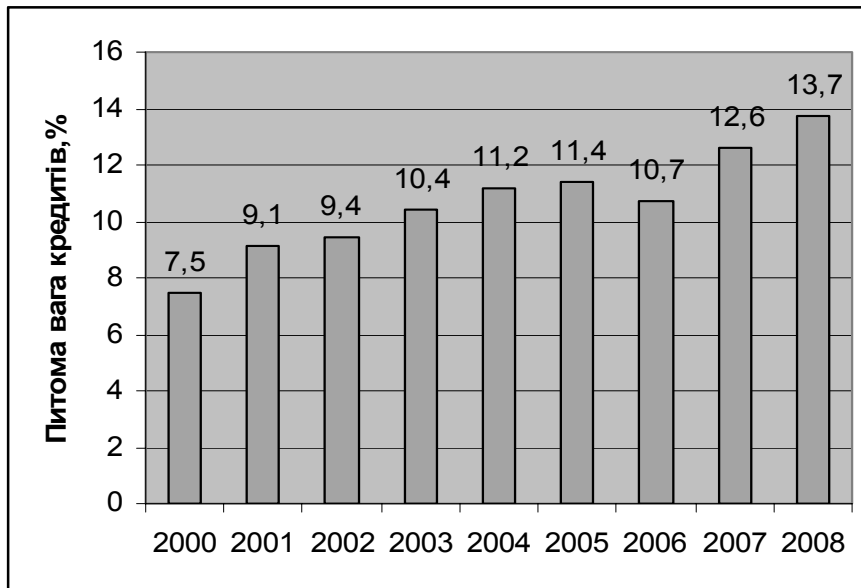

Рис.2. Питома вага кредитів, наданих банками України малим підприємствам у загальному обсязі кредитного портфеля банку протягом 2000-2008рр [2, с.82].

В національній економіці можна виділити ряд причин, що зумовлюють незацікавленість комерційних банків співпрацювати з підприємствами малого бізнесу. Так для банків робота з малими підприємствами, що беруть невеликі кредити є неефективною, оскільки розгляд великої кількості інвестиційних проектів при високій собівартості операцій по їх опрацюванню для банків є не рентабельною. Це пов'язано з відсутністю відпрацьованих технологій інвестування малих підприємств. Також існує думка, про те, що кредитування малого бізнесу пов'язано з високими ризиками для банків, що служить основною причиною відмов від кредитування малих підприємств банківськими інститутами.

Однак, це не зовсім вірно. Малий бізнес умовно можна розділити на дві категорії: діючий і той, що розвивається. Бізнес, що стартує, дійсно, дуже ризиковий. Він починається, як правило, при відсутності усіх видів ресурсів, починаючи від кваліфікованого персоналу і, закінчуючи грошовими коштами, приміщеннями і т.д. Для подолання подібної проблеми в більшості країн світу з розвинутою економікою створені за особистою участю держави та успішно функціонують різні схеми поділу ризиків при кредитуванні суб'єктів малого та середнього бізнесу [7, с.204].

Одним з чинників, який впливає на рішення банківської установи про видачу кредиту суб'єктові господарювання, є забезпечення кредиту. Підприємства малого бізнесу не завжди можуть виконати свої заставні зобов'язання, тому що не мають достатнього забезпечення, або застава, яка ними пропонується, є неліквідною.

Для вирішення даної проблеми необхідно удосконалити механізм кредитування, при якому замість застави гарантією повернення коштів міг би виступити поручитель. Поручителем може бути третя особа, наприклад, велике підприємство чи державні органи на місцях.

З іншого боку, суб'єкти малого підприємництва стикаються з наступними проблемами, пов'язаними з банківським кредитуванням. По-перше – це коротка кредитна історія, або її відсутність; по-друге, банки видають кредити підприємствам, що мають постійний стабільний оборот, який потрібно продемонструвати, а малі підприємства через непосильне оподаткування нерідко змушені приховувати свої доходи, у тому числі і від кредитних організацій; по-третє, малі підприємства не можуть взяти кредити на довготривалий термін через наведені вище причини, а використовуючи короткострокові кредити, вони не встигають здобути великі прибутки, які б дали можливість їм здійснювати розширене виробництво [7, с.204].

Розвинута система кредитів і страхування є особливо важливою для малих підприємств у зв'язку з їх недостатньою фінансовою могутністю і переважно інноваційним характером діяльності. В результаті економічного спаду, інфляції і загальної нестабільності в економіці комерційні банки видають короткострокові кредити. Але в нас, поки що небагато підприємців можуть взяти кошти на кілька місяців під ті значні відсотки, які пропонуються для них банками. Так, у 2009 році банківські кредитні програми для корпоративного сектору подорожчали порівняно з 2007-м - початком 2008-го приблизно в 1,5 раз. Банківські кредити малим та середнім підприємствам сьогодні обходяться дорожче, ніж великому бізнесу: від 30% до 50% річних у гривні. Втім, позичальники, які отримують виручку в інвалюті, можуть розраховувати на досить привабливі за нинішніми мірками умови кредитування: 15-17% у євро або доларах [4, с.16].

Щодо небанківського сектору, то незважаючи на фінансову кризу, незначна кількість небанківських фінансово-кредитних установ надають невеликі позики приватним підприємцям за наявної ліквідної застави та під вищі ніж у банку відсотки.

У пошуку фінансової підтримки та інвесторів суб'єкти малого підприємництва змушені звертатися до кредитів, які надаються міжнародними європейськими організаціями. Зокрема, Європейський Банк Реконструкції та Розвитку (ЄБРР) спільно з Німецько-Українським Фонду (НУФ), реалізували програму, що отримала назву Програма мікrokредитування в Україні (ПМКУ). За весь період роботи даної Програми мікrokредитування в Україні, починаючи з квітня 1997 року, малі підприємства України отримали більш ніж 575 тис. кредитів на суму понад 4,4 млрд. доларів США .

Однак кредитні лінії, започатковані міжнародними фінансовими організаціями та НБУ, відіграють недостатню роль у вирішенні проблеми фінансової підтримки малого підприємництва, оскільки привабливість цих кредитів зменшують такі фактори, як: жорсткість умов кредитування, ускладненість процедур оформлення, висока відсоткова ставка тощо.

Весь комплекс фінансових проблем не може бути вирішений малим підприємством самостійно. Тому в цьому випадку особливого значення набуває система державної підтримки суб'єктів малого підприємництва, яка реалізовується за допомогою надання податково-фінансових пільг. Потреба державної допомоги малим підприємствам в країнах Заходу вважається аксіомою, оскільки такі підприємства поступаються великим можливістю модернізації, маркетингових досліджень, фінансових ресурси і їх розміри, як правило, далекі від оптимальних. Компенсацію такої слабкості малого бізнесу бере на себе держава. У країнах із розвинутою ринковою економікою особливо дієвою є бюджетно-податкова і кредитна підтримка, спрямована, найперше, на забезпечення його фінансової самостійності.

Формування фінансової інфраструктури підтримки розвитку малого та інноваційного підприємництва в Україні здійснюється відповідно до статті 10 Закону України «Про державну підтримку малого підприємництва» та на підставі заходів, затверджених Законом України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні», ці заходи щорічно затверджуються розпорядженням Кабінету Міністрів України. Станом на 01.10.2009 на виконання заходів Національної програми з передбачених Державним бюджетом України на 2009 рік 400 тис. грн. Держкомпідприємству було перераховано 80 тис. грн.

За даними Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва, у сфері фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва на сьогодні функціонує 197 фондів підтримки підприємництва (з них 78 - регіональних, 28 - створених за участю Українського фонду підтримки підприємництва) [6, с.129]. Проте недостатня державна фінансова підтримка не дозволяє повністю реалізувати можливості цієї сфери.

Також для створення економічних умов розвитку малого бізнесу потрібно формувати сприятливе податкове середовище. Запроваджена спрощена система оподаткування відповідно до Указу Президента «Про спрощену систему оподаткування» має певні недоліки, які потребують доопрацювання. Використання в Україні спрощеного режиму оподаткування суб'єктів малого підприємництва зумовило виникнення низки проблем, пов'язаних із справлянням податку на додану вартість, податку з доходів фізичних осіб і відрахувань до державних фондів соціального страхування, мінімізації доходів при оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють господарські операції з суб'єктами малого бізнесу. Єдиним і самим суттєвим недоліком був і залишається по цей час елемент подвійного оподаткування в спрощеній системі за ставкою єдиного податку 6% при умові сплати ПДВ. Справа в тому, що 6% податку береться з суми виручки включаючи ПДВ, яке надходить від покупців, а це економічно не правильно. По логіці речей не розумно накладати податок на податок.

На нашу думку, для забезпечення стимулюючого впливу податкових механізмів у системі фінансування розвитку малого інноваційного підприємництва необхідно внести певні зміни до чинного законодавства:

передбачити пільгове оподаткування доходу (прибутку) малих інноваційних підприємств;

встановити диференційовані ставки податку на прибуток, який отриманий від інвестицій в інноваційні підприємства для банківських та інших фінансових установ, які здійснюють такі інвестиції;

передбачити пільгове оподаткування банків, що надають довгострокові кредити малим інноваційним підприємствам.

У цілому вітчизняна система державної фінансової підтримки малого підприємництва за набором елементів і функціями впливу подібна до відповідної системи розвинених країн, але через відсутність належного механізму її застосування реалізується не повною мірою, що не сприяє створенню економічно та соціально значимого сектору малого підприємництва. Покращити ситуацію можна шляхом удосконалення діяльності інститутів спільного інвестування, подальшим розвитком системи небанківських кредитно-фінансових інститутів і сфери мікрокредитування [3, с.24].

Висновок. Підвищення ефективності державної фінансової підтримки суб'єктів малого підприємництва зумовлює необхідність становлення та розвитку кооперації великих і малих підприємств. В ринкових умовах господарювання основними формами кооперації великих та малих господарських структур є субпідряд, франчайзинг, лізинг, венчурне фінансування, бізнес-інкубатор. Створення відповідних правових, економічних, соціальних та організаційних передумов допоможе становленню та подальшому розвитку різноманітних форм інтеграційних зв'язків цих підприємств, що значною мірою сприятиме підвищенню ефективності малих інноваційних підприємств, їх фінансовій стійкості та конкурентоздатності. Існування та взаємовигідні зв'язки малих та великих підприємств, їх оптимальне співвідношення є не лише необхідністю існування та розвитку цих підприємств, а й найважливішим компонентом ринкової економіки.

Поєднання та оптимізації різних джерел фінансових ресурсів сприятиме досягненню результативності розвитку малого бізнесу в Україні. Фінансово-кредитна допомога малому інноваційному підприємству має формуватися за такими напрямками: стимулювання комерційних банків та інших фінансових небанківських установ до надання позик звільнення від оподаткування їх коштів, переорієнтація бюджетних коштів, активізація процесу створення й діяльності недержавних гарантійних і страхових установ для обслуговування малого бізнесу через створення відповідних мотиваційних механізмів зацікавленості у цій діяльності з наданням пільгових умов для їх функціонування, ефективнішого використання іноземної допомоги й активне виявлення своєї позиції у взаємовідносинах з міжнародними фінансовими організаціями, сприяння процесу самоорганізації суб'єктів малого підприємництва у розв'язанні своїх фінансово-кредитних проблем шляхом створення установ взаємного фінансування і гарантування.

1. Бербека В.С. Фінансово-кредитний механізм регулювання розвитку інноваційного підприємництва в Україні: Автореф. дис. канд. екон. наук:08.00.08, Львів, 2009. – 22с.
2. Біломістний О.М. Проблеми фінансування малих підприємств за рахунок банківського кредитування // Вісник УБС НБУ. – 2009. - №1. – С.81-84.

3. Варналій З. Інститути фінансової підтримки малого підприємництва України: сутність, генеза, перспективи// Вісник КНЕУ. – 2008. - №5. – С.14-24.
4. Дружерученко К.М. Для найменших // Галицькі Контракти. - 2009. - №15. – С.16-18
5. Звіт про стан виконання національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні за 2009 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/>
6. Колько С. фінансові аспекти розвитку малого бізнесу в Україні// Галицький економічний вісник. – 2008. - № 6.– С. 121-129.
7. Ольвінська Ю.О. Роль банківського кредитування у розвитку малого бізнесу в Україні // Вісник Хмельницького національного університету. – 2007. - №4. – С. 203 – 206.
8. Плахтій Т.М., Доннік І.Г. Кредитування суб'єктів малого підприємництва// Економіка і регіони. Вісник ПолтНТУ. – 2008. - №2. – С. 135-137.
9. Програма мікрокредитування в Україні (ПМКУ). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.microcredit.com.ua/ukr/brief>
10. Статистичний щорічник України за 2008 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

FINANCIAL PROVIDING AND TAX STIMULATION OF DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS IN UKRAINE

Olga Zamaslo, Ulyana Hoopalo

*Ivan Franko National University of Lviv
Svobody Av., 18. UA – 79008, Lviv, Ukraine
E-mail: Olga_zamaslo@ukr.net; Hoopalo_U@ukr.net*

The article considers the actual problems of financing and taxation of enterprises of small business in Ukraine. Authors offered recommendations of financial providing and tax stimulation of innovative development of small enterprises.

Key words: small enterprise, taxation, financial providing, crediting, innovative development, tax stimulation.

ФИНАНСОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ И НАЛОГОВОЕ СТИМУЛИРОВАНИЕ РАЗВИТИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА В УКРАИНЕ

Ольга Замасло, Ульяна Гупало

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
79008, г. Львов, проспект Свободы, 18
E-mail: Olga_zamaslo@ukr.net; Hoopalo_U@ukr.net*

В статье рассмотрены проблемы финансирования и налогообложения предприятий малого бизнеса в Украине. Авторами предложены рекомендации по поводу финансового обеспечения и налогового стимулирования их инновационного развития.

Ключевые слова: малое предприятие, налогообложение, финансовое обеспечение, кредитование, инновационное развитие, налоговое стимулирование.